

בית – הורי מאת שושנה נחומי

אבי בא לדרושקופול מכפר שפיקולוש. בהיותו יתום מאביו (האב מת עליו בהיותו בגיל צעיר) ומחסר אמצעים יצא את כפרו בהשאירו שם את בני משפחתו שחיו בעוני.

אבי, אורי זלמן בן יעקב ורבקה בא לדרושקופול לחפש את גורלו בחיים. היה זה לפני מלחמת העולם הראשונה. שנים מעטות התגורר אצל אחותו פרל שהיתה נשואה לבנימין צאפ.

בשנת 1912 נשא אבי את אמי שרה בת יוסיל-דוד ורוניה שלייען לאשה. להורי אמי היתה חנות קמעונית למכירת ביצים ומאוחר יותר סירו גם במכלת ובתבואות. הם היו מעשירי העירה ונכבדיה.

בזמן המלחמה נולד להורי בנם הבכור יעקב ואחריו הגיע תורי לראות את אויר העולם. אבי היה אז חיל בצבא, היתה זו מלחמת העולם הראשונה.

אחרי שעזב אבי את הצבא קנה טחנת רוח לטחינת קמח. אך לא זמן רב עסק בטחינת קמח, הוא מכר את הטחנה ועבר לעבד כמנהל-נכסים (אדמיניסטרטור) אצל גרף אוקראיני בשם בוסאלינו. במשך הזמן מכר הגרף חלק משדותיו לשני יהודים מדרושקופול ואז הקים אבי בשותפות עם משה הירשפלד בית חרושת לשמן.

באותו זמן עברנו לגור בדירה אצל הירשפלד. באותו בית מן הצד השני היתה המשטרה. זוכרת אני שפעם גנבו מדודי אפרים יענטיס את כל הסחורה מחנות הבדים שלו. דודי בא אל אבי כשהוא ממרר בבכי ובקש ממנו שיעזור לו. אבי הלך מיד למשטרה, והיות והיה מכובד מאד בעיניהם הבטחיו לו לעזור לו ככל האפשר.

בינתיים בא אלינו איכר אחד וגלה לנו את מקום הסחורה הגנובה. כראה שהיה שותף בגנבה ולא בא לעמק השוה עם שותפיו וגלה את

הדבר. מיד הלכנו למקום שהוא תאר לנו ומצאנו את כל הסחורה מתחת לערמות זבל.

כשהייתי בת חמש גרנו אצל שוויצ'נקו. באותו רחוב גר מלמד ושמו ר' משה-שייעס וזה. אחי ואני למדנו אצלו א' ב' עברי. אחרי שידענו לקרא בספר העבירו אותנו לבית-ספר עממי שהיה בעירה. עם גמר בית הספר לא היה בעירה מקום בו אפשר להמשיך בלימודים או בלימוד מקצוע. הנער המתבגר לא מצא את מבוקשו במקום והסתובב באפס מעשה ובבטלה גמורה. קשה היה מצב הנוער ועל כן מפעם לפעם היו נערים רבים עוזבים את העירה ונוסעים לעיר אחרת או לחוץ לארץ. גם אני עזבתי את העירה בגמרי את בית הספר העממי. היה זה אחרי מות אבי. הוא מת מרסיס שנשאר בשוקו שנפצע במלחמת העולם הראשונה. ארבע-עשרה שנה החזיק מעמד, אך יותר לא יכול. תשעה חדשים שכב על ערש דוי וגוע לעיני אמי ובניו. מותו החריב את ביתנו, את כל רכושנו מכרה אמ כדי להצילו, אך ללא הועיל. אמי נשארה אלמנה עם שבעה ילדים. הבכור יעקב היה בן שמנה-עשרה ובת הזקונים היתה בת שנתים. כעבור שנה עזבתי את עירתי ויצאתי להכשרה נגד רצונה של אמי, לא יכולתי שלא ללכת. אני הלכתי לדרכי וכך נפרדנו לעולמים.

יהי זכרם ברוך !

שושנה נחומי

של את מנעליך, בן-אדם... מאת זאב כחל

של מנעליך בן-אדם כי על קברים תדרוך
וזרה העפר עלי ראש,-
כי רוח אלהים כבה נרו, וזעמו ישפוך
שטן אנוש.

ודע, לו בקסת אחת רוכזה כל דיו עולם
כל העטים אילו הפכו לעט אחד,
לא יספיק לכתוב שברו של עם.
כל מי ימים לא ירחצוך בן-אדם
מכתם עד.

הסכת ושמע! קולות אחי בשבלי קמה
את עולמם תובעים בכל גל שנם.
דם בת-עמי זועק מאדמה
ח מ ס !

נהר שבו שחינו, לאחי נשא-כליה
עצים את ריחם הרחנו,
נהיו עצי תליה,
העיר שבה נולדנו - קן מרצחים ובגד
- אם חורגת.

הה, לאט לך ליבי גדוש רגשות מרים
איך אוהבכם שמש, רקיעים אדם ?
שמים ! אבנים בכס מידה הייתי
כל אבני תבל-זעמי לא תכלינה,
ארורים תהיו !

זיוכם לי אפלה -
איך זהרכם האיר לתועבה ופשע
ביום הרשע? -

אראה עיניהם נבטות כליל המעל
מארובות אושזבנצ'ים, מתאי-גז
נוקב שמים ותהום מבטם
זועק צערם וחלחלה זורע...
נוגה עצוב, שבעה רקיעים בוקע,
קרבנם הטהור, התמים
ורק מצפון התבל לא יראהו
ו א ל ה י מ.

של נעליך בן-עדם, ולך -
בין גלי עצמות מוליך השביל,
ופחד אלהים עליהם יהלך.

וכתוב באש את אימת הימים
וכתוב בדם את מגילת הדמים
לנצח ינווה הצער בלבבות
ולא יכבה יקר זכרה של מכורת אבות.
כחול

זאב

דמותה של דודה סוסי ז"ל מאת צפורה (שלין) קורנפלד

אשה אלמנה היתה דודתי סוסי. בעלה מוטי יהודי אדום שער היה, רגזן מטבעו. דודתי לא קבלה עליו וידעה לשאת את סבלה באהבה. דודי מוטי מת והשאיר את דודתי לאנחות עם שלש בנותיה מערול רחל וטובה. הילדות היו מדוכאות ולא ידעו חדות חיים לא בילדותן ולא בהתבגרותן. כל ימי חייהן התפרנסו בדחק רב.

אשה צדקנית היתה דודתי ובקיאא באותיות הקטנות. כמעט כל הנשים שהתפללו בעזרת נשים למדו עברית מפיה, גם חומש ורש"י ידעה דודתי והספר האהוב עליה ביותר היה "ויקרא" (וביחוד פרשת "מקץ" אותה למדה את כל תלמידותיה).

רבה היתה עבודתה בהתקרב הימים הנוראים. היא היתה מלווה את הנשים בעליה לקבר-אבות, ומדריכה את הנשים שהגיעו לקבר-אבות מהכפרים הסמוכים. מקיפה אתם את הקברים ומתפללת תפילת "אל מלא רחמים". דומני שבחודש אלול לא יבשו עיניה מדמעות. בילדותי הייתי חושבת לא פעם שהבכי והדמעות הן לחם חוקה ואינה מרפה מהם. גם נרות שעווה לימי-זכרו היתה מכינה דודתי לכל בני העירה ולא היתה אשה שיכולה להתחרות אתה במלאכתה זו.

חוץ מפרנסות אלה עסקה גם בהנחת "קנייטליך" (פתילים) לשני הנרות: נר נשמה ונר חיים ליום הכיפורים. ב"נר הנשמה" נצרכו ונפקדו שמות כל אבותינו, צדיקים, נביאים ותנאים, את כלם ידעה דודתי להזכיר בשם, לא דלגה על אף צדיק אחד ואת כל אחד הספידה לחוד בים של דמעות.

הנר השני הוא "נר הבריאות" בו נצרכו ונפקדו כל בני המשפחה החיים. נר זה לא הזמין רבים, מתוך פחד וחרדה פן הנר יתהפך בדלקו, או יכבה לפני הזמן וזה סימן רע. ר"ל.

במשך השנה הרבתה לצום ולא החסירה אף צום אחד, זה היה בשבילה כעין תענית קלה. והיא היתה צמה גם בשביל זולתה. ביום הכניסה של כל קלה צעירה לחופה היתה דודתי מבקרת בביתה ומתפללת אתה על חטא ואז נפתח מעין דמעותיה ובכתה הרבה, מי יודע? אולי על גורלה המר, בכתה על שלושת יתומותיה שהגיעו לפרקן ואין להן דואג ובודדות ועזובות לנפשן. חיים קשים, עגומים, מלאי סבל ואנחות היתה מנת חלקה של דודתי.

היא הלכה לעולמה בהשאירה אחריה שלש יתומות ולא זכתה לנחת כל שהיא בחייה.

אשה צדקנית תמימה וישרה היתה. יהי זכרה ברוך.

צפורה (שלין) קורנפלד

זכרונות מהבית מאת שלמה הוכברג

בן ארבע הייתי אז זוכר אני שהיינו יושבים ע"י שולחן שנים-איש, לפי מנהג הבית היו אוכלים כולם ביחד. היה זה כעין חוק. כשפרצה המלחמה העולמית, הילדים המבוגרים ביותר חלק מהם נסע לאמריקה וחלק נסע ללורק. המצב בבית היה קשה מאד. אמנם בעיר תמיד אמרו שאצל שלום ארון-ס "מוז זיין קומפוט אוף מיטק" אף על פי שלחם לא היה לפעמים.

עברו כמה שנים קשות מאד כשנגמרה המחלמה זוכר אני איך שביום בהיר קמנו בבוקר ושולחן האוכל הגדול לא היה בבית, התברר שאחי אליעזר ז"ל לקח בלילה את השולחן ועשה ממנו ספסלים לבית-הספר שהוא ארגן בעצמו וגם לימד בלי תשלום. הדבר מצא חן בעיני אבא ולא אמר לו שום דבר, ולהפך שבח אותו.

מוצאי שבת בביתנו, שלושה חדרים היו לנו, בחדר הגדול היתה ישיבה של קופת "גמלת חסדים", אבא היה היו"ר, בחדר השני היתה של "ועד קרן קיימת לישראל". רחל ז"ל היתה עסקנית שם. בחדר השלישי היתה הישיבה של חוג "דרמתי" שרבקה ולאה ז"ל היו חברות בו. בפרזדור היו מתאספים חברי החלוצ, כי אני הייתי מנהל עבודה בסניף החלוצ שלנו. במטבח היתה אמא מתאספת עם החברות שלה בכדי לארגן איסוף כספים עבור עניי העיר הנצרכים. היה זה מנהג של כל מוצאי שבת בביתנו וככה היה בהרבה בתים בעיר. כי העירה שלנו עד כמה שהיתה קטנה חיתה חיי תרבות והכוון לעתיד היה לארץ ישראל. זו היתה המגמה האחרונה היחידה בשביל הנוער לעלות לארץ ישראל. ואמנם מי שרק הספיק לעלות עלה. האפשרויות היו מוגבלות לא היה כסף להוצאות הדרך הנהגנו עזרה עדדית, היינו חוטבים עצים כדי להרויח כמה זלוטס ולעזור לחברים הנזקקים לקנות בגדים ושאר החפצים הדרושים וגם להוצאות הדרך.

חבל מאד שכל כך מעטים מאתנו עלו.

זו היא תמונה קצרה של חיי עירה קטנה ושמה "דרושקופול" שאיננה עוד.

שלמה הוכברג

יהי זכרה ברוך, , , , , , , , ,

פרקי זכרונות מאת שרה בוקסר איזנברג

עברו עשרים ושלוש שנים מאז שעזבתי את עיירתי דרושקופול. בתיה הנמוכים ברחובותיה הבלתי סלולים. הרחוב הראשי היה כביש ישן בו היינו מטילים מהגשר עד לכנסיה הקטולית. בחדשי הקיץ היינו מבליים. בצוותא על ההר "אין" משה מכולס גורטן אין סויד".

אין לספר על עשרה ועל תפארתה של העירה, על בתי החרושת ואחוזות, אנשי השכלה גבוהים ובעלי מקצועות חופשיים. האנשים חיו במצוקה, נשאו על שכמם עול כבד של דאגת פרנסה, דאגת חינוך ילדים, אנשים שלא טעמו טעם של התקדמות, בבתי לראו חשמל, במנורות נפט מפויחות האירו את משכונתיהם. ביום שישי היו הולכים אבותינו לבית המרחץ המשותף, התלבשו בבגדי שבת וקבלו באהבה את יום השבת. שמחים בחלקם בעולם הזה ובמעשיהם הטובים האמינו כי מיועד להם עולם הבא, רשמים כבירים נחרתו בזכרונם.

מאין שאבו את המידות הנשגבות האלה? עזרה הדדית, רחמנות, אחוה ואהבה לזולת. אני זוכרת מאורע חשוב, מדי שנה בשנה לפני חג הפורים היו מתאספים בביתנו להקת שחקנים ועושים חזרות להצגה לחג הפורים. המטרה היתה להקים מוסד "לינת הצדק" לעזור לחולים עניים. המשתתפים היו רבי ז"ל אברהם לייב שרגיל, פלץ, יעקב ווייזה, משה וויזה. מיילר, סאניע פוקס ועוד רבים ששכחנו את שמותיהם. ביום טרחו ועמלו לפרנס את משפחותיהם ובערב ישבו בלי לאות ושננו את תפקידהם והתכוננו ליום הפורים להציג בכל בית וגם לסובב בכפרים הסמוכים על מנת להגדיל את הסכום ולעזור לנצרכים. אני, בהיותי קטנה, לבי התמוגג משמחה שהכבוד הגדול הזה נפל בחלקה של משפחתנו, כי אבי היה היוזם של פעולה חשובה זו. ילדי העירה בקשו את חברתי, בתקוה שיוכלו להיות נוכחים בחזרות.

כשהגיע חג פורים כל העירה צהלה ושמחה. מי לא זוכר את החוויה הזו? אבותינו פרקו מעליהם את העול הכבד הרובץ על שכמם בימי החול ועזרו לאביונים. גם זכור לי המפעל של "מעות חיטים", אותו יזמו: מנדל גוז, בן ציון גוז, ארענטן שבתאי, ומשה מכולסי. הם דאגו לעניי העירה שיחגו את חג הפסח כהלכתו: מצות, יין בשר ודגים. הם חזרו על כל בית ובית כדי שלא לביש את מי שאין ביכולתו לתרום תרומה. חג הפסח הוחג ברב פאר בכל בית היו שלחנות ערוכים מפות לבנות, יין, מצות וכל טוב, נשמעו קריאות ההגדה בהשתפכות הנפש ובגעגועים לשיבת ציון. ועד היום הזה איני יודעת מי היו בין הלוקחים ומי בין הנותנים?

זכור לי היטב לייביש חיים בערס ז"ל ורחל אשתו, יהודי שמח בחלקו שאחרי כל אכילה היה מרים את ילדיו למעלה כלפי השמים ומברך "איך דאנק דיר גאטעניו פאר אלעס!" בבית מגוריהם מצאו כל המחזרים על הפתחים מקום לינה. על הדרגש שליד התנור, במטבח או על הארץ, העיקר שהעניים מצאו אצלם קורת גג וחממו את עצמותיהם. האם לייבש התאונן כי צר לו המקום? כי אין לו דירה מרווחת? או שהם ידביקום במחלה מדבקת? לייביש ביקש

מאשתו רחל שתבשל להם תבשילים חמים בשכר מצוה. גם אני אהבתי לשבת בחברתם ולשמוע מעשיות מעניינות על המתרחש בעולם. גם לייביש ספר מעשיות על "רביים" ולהבדיל על שדים, והשמחה היתה במעונם. גם שואב המים יקום פוגל מצא קורת גג אצל לייביש אחרי יום עמל קשה בו ספק מים לכל אנשי עירتنا. שכרו הדל היה פת לחם יבשה שהחביאה בתוך כתנתו הרחבה. נכמרו רחמיה של רחל עליו והגישה לו תבשיל חם. היה יקום פוגל מודה לה' וגם לרחל היה אומר "אי וואס חאזיאקא זענקאיע!" עלה על העליה וישן שינה עמוקה ונחירת אפו העמוקה נשמעה כמנגינת כלי-זמר. הם האמינו אמונה שלמה כי שכר מעשיהם הטובים יהיה בגן עדן, בעולם הבא.

והנה רחל חלתה שכבה על ערש דוי, לא רצתה שיסיעוה ללבוב, פן תמות שמה ולא תובא לקברות אבותיה. בלי עצת רופאים מומחים הסתפקה ברפואת של ד"ר דובשטוק. לא עזרה קריאת התהילים של לייביש ורחל נפחה נשמתה. בלוייה נגש לייביש לארון המתה וקרא בקול רם באזני כל המלווים: "ד' הוא העד שכל המצוות שנעשו בידי רחל, שותף אני להם ומצוותי הם מצווציה". הוא נפרד מאשתו באמונה שהיא עולה לגן-עדן.

זוכרים אתם את לייביש בשמחת תורה? היה שם על סנטרו זקן ארוך ופיאות על לחייו, לובש קיטל לבן ומקבץ את כל ילדי העיר ומשוטט איתם ברחובות בזמרה וברנה. כל עקרת בית היתה זורקת להם אגוזים, הילדים לקטו את האגוזים לתוך חפניהם בשמחה. גם אנחנו השתתפנו בחוויה זו. היהודי הפשוט הזה ידע לשמח את לב הילדים שהשתוקקו כ"כ לשמחה. בלווית לייביש עברו כל ילדי העיר ליד המיטה וקראו "צאן קדושים".

כצאן קדושים הלכו יקירנו לטבח, מעשיהם לא עמדו להם.

מעשיהם יהיו לנו למופת, נלך בדרכיהם. כי הם חנכו אותנו לאהוב איש את רעהו, להושיט עזרה לכל חלש.

ישמש לנו יום הזכרון לכנוס משפחתי להתיחד עם זכרם וגם לקשר קשר הדוק בינינו, לדעת אחד את מצבו של השני ולהושיט עזרה בשעת הצורך.

כי זו היא הירושה שהנחילו לנו אבותינו.

שרה בוקסר איזנברג

הפגישה עם בני עיירתנו בארצות הברית מאת צפורה גיהר

עם בואי לארצות הברית, באה אל בית אחי משלחת בני עיירתנו לקבל את פני לאסיפת בני ה"לנדמנשפט". תקופה של שנים רבות הפרידו ביננו, רבים מהם לא הכרתי, אולם כשראיתי אותם לעיני, עלו לפני בדמיוני הדמויות של אמותיהם ואבותיהם, כפי שהכרתי אותם בעיירה. מה מאחד את האנשים האלה שם. תוכן החג היהודי נעשה להם זר, הם חוגגים את חגי הנוצרים מתוך הכרח, כי אז החניות סגורות ובתי העסק נעולים, ואז יש זמן לחוג. חלק מתוך החיים הציבוריים בתוך הלנדמנשפט מתרכז סביב ענייני הקבורה. יש להם בית קברות נפרד ופעילי הארגון מתבטאת בהבטחת מקום לכל אחד בבית הקברות. נוכחתי באספה אחת שלהם והפילה עלי פחד ואימה. כל הדברים סובבו על בית הקברות, על מצבות וכו'. הרוב עוסק במסחר זעיר. בגיל חמישים הם רואים את עצמם כתשושים ומדולדלים, כי רוב שנותיהם עברו עליהם בעבודה קשה מאד. דור ההמשך מורכב ברובו מבעלי השכלה גבוהה. הם בחרו במקצועות כמו – רפואה; עורכי-דין, הנהלת-חשבונות וכו'. מקצעות אלה מקובלים בין היהודים שם. הנוער הוא בעל הכרת ערך עצמית ותופש עמדה בחברה, הם פטריוטים אמריקאים ולצערנו הרב רחוקים מאד מציונות.

תהום רובצת בין האבות לבנים. הם משכילים, אולם האבות נשארו באמריקה הנאורה פרימיטיביים ולא קלטו שמץ מן התרבות האמריקאית. אפילו את השפה האנגלית אינם ודעים כהלכה, כי אין להם הכלים הדרושים לכך. משתמשים בג'רגון אנגלי. הדבר היחיד שעשה עלי רושם תוך מגע אתם הוא – הקשר הלבבי המהדק שם את אנשי עיירתנו אחד לשני.

כשם שאנחנו מרגישים טעם מיוחד בפגישה משותפת של בני העיירה, כך גם גדולה היא ההתרגשות כשהם נפגשים יחד, אברים מדולדלים של משפחה אחת שהתפזרה לכל קצוות העולם. בי הם ראן את נציגיתם של בני העיירה בארץ המביאה להם פרישת שלום חיי מאחיהם ואחיותיהם בארץ. היתה בידי רשימה של חברינו בארץ והיה עלי לספר פרטי פרטים עליהם, היתה לי הרגשה של בת הבאה למשפחה ממרחקים, והחייבת למסור דין וחשבון על חיי אחיה. הם גם טיפלו בי כבבת משפחתם. הרגשתי בחוט המסתורי המקשר את כולנו, את בני העיירה באשר הם שם.

צפורה גיהר.

עיירה בפולין

נפה: הורוכוב

אזור: ווהלין ופוליסיה

דרום-מערב ווהלין

אוכלוסיה:

בשנת 1941: כ - 7,800

יהודים בשנת 1941: כ - 3,120

יהודים לאחר השואה: מעטים

תולדות הקהילה :

כללי

עיירה נפתית בדרום-מערב ווהלין

סגור

בעת מלחמה"ע ה I -

הורוכוב נזכרת לראשונה בשנת 1450, כשהמלך קזימיר היאגלוני נתן אותה במתנה לרוזן ממשפחת אוליזרוב. בשנת 1545 עברה לרשות הדוכסים סאנגושקו-קושינסקי, ואחד מהם, גריגורי ואשתו סופיה, העניקו למקום זכויות מגדבורגיות. בכתב ההענקה הוגדר גם מעמד היהודים. הידיעה הראשונה על הימצאות יהודים בהורוכוב היא משנת 1536, ויש לשער שראשית ההתיישבות קדמה לכך. את כתב הזכויות המגדבורגיות של הדוכס סאנגושקו אישר המלך זיגמונט השלישי ב- 10 במרס 1601. לגבי היהודים נאמר שם: "היהודים בעירנו הורוכוב יהיו תחת היוריסדיקציה שלנו, ולעירוניים אין אליהם דבר. יש לתת להם רחוב נפרד שישתרע מן השוק עד בית-הכנסת, ולקבוע מקום ליד בית-הכנסת בשביל האיטליזים". על-פי ראשית הפסקה הזאת היו יהודי הורוכוב נתונים לשיפוט של בעל-המקום. באותה שנת 1601, ב- 20 באוגוסט, רשם הדוכס סאנגושקו בספרי העיר לוצק שטר-חכירה, לפיו החכיר בין השאר את העיר הורוכוב לשני יהודים - אברהם בן שמואל מטריסק וג'ן בן פרץ מטורצ'ין, וזאת למשך שלוש שנים. לחוכרים ניתנה הרשות לשפוט את הנתונים למרותם אפילו למוות ולאלה לא ניתנה אף זכות ערעור בפני הדוכס. בזמן גזרות ת"ח ות"ט עלה על דרום ווהלין מחנה הקוזאקים בפיקודו של האטמן קריבנוס, והוא הסתער בין השאר גם על הורוכוב. יש להניח, שיהודי המקום נפגעו קשות. ברם נראה, שהישוב בהורוכוב התאושש מהר והשתקם. בשנת 1700 התקיימה במקום התוועדות של גליל ווהלין ובה נקבעה חלוקת מס הגולגולת לאותה שנה. על קהילת הורוכוב הוטל סכום של 675 זהובים, סכום מכובד בהשוואה למס שהוטל על קהילות אחרות. הורוכוב נמנתה אפוא עם הקהילות הבינוניות בוהלין. בשנת 1752, בכינוס ועד גליל ווהלין בקונסטנצין, הוטל על הורוכוב לשלם בכל שנה 2,000 פלורין מס גולגולת. בסוף המאה ה- 18 בנה בעל העיר, הרוזן סטרוינובסקי, ארמון ובו מוזיאון, שכלל ציורים של מיטב ציירי המערב וכן פסלים עתיקים מיוון ורומי. במחצית השנייה של המאה ה- 19, לאחר שהועברו האוספים לפטרבורג ולגאליציה, נעזב הארמון ועם הזמן הוא נהרס לגמרי. במאה ה- 18 כיהנו בהורוכוב הרבנים ר' אברהם אבאלי, ר' יצחק הלוי הורוביץ והמקובל ר' יצחק דרוהוביצ'ר "המוכיח", שהיה ממקורבי הבעש"ט (נפטר בהורוכוב בשנת 1758). במאה ה- 19 כיהנו ברבנות בהורוכוב ר' רפאל מיזלש, בעל "תוספות שבת", ר' יעקב פינקלשטיין ור' אפרים אוירבך (משנת 1891). לאחר חלוקת פולין השנייה (1793) נקבע הגבול בין רוסיה לאוסטריה בסמוך להורוכוב. דבר זה נתן דחיפה לפיתוח המסחר בעיירה, שחלק נכבד ממנו היתה הברחת סחורות בעיקר לתחום גאליציה, שבשליטת אוסטריה.

בראשית המאה ה- 20 החלה בהורוכוב התעוררות ציונית-לאומית. במקום נוסד ועד של "חובבי-ציון", שהוכר כסניף של הוועד האודיסאי. הסניף אסף כספים והפיץ את הרעיון הציוני. בשנת 1909 נוסד בית-ספר פרטי עברי ובו נלמדה גם השפה הרוסית. מוסד זה נסגר מהר בשל הסכסוכים בין שני הבעלים-המייסדים, שהיו גם המורים. נערי הורוכוב נסעו ללמוד בישיבות המודרניות בלידה, לומזה, אודיסה ועוד, ואילו הנערות למדו בגימנסיות רוסיות.

בראשית מלחמת העולם הראשונה התחלפו בהורוכוב השליטים. הרוסים נסוגו ונכנסו האוסטרים. בזמן נסיגתו שרף הצבא הרוסי חלק מן העיירה. במשך זמן מה היתה החזית בקרבתה. כתוצאה מן ההפגזות נהרגו כמה יהודים. כשנכנסו האוסטרים הם החרימו מצרכי מזון והטילו על התושבים עבודת כפייה. בהורוכוב השתרר רעב. כדי להקל מעט את המצוקה הוקם ועד סיוע, שפתח מטבח לנצרכים. בראשית שנת 1918

התפורר הממשל האוסטרי והורוכוב נעשתה הפקר לכנופיות של אוקראינים. אחד מצעירי המקום (יוסי איזון) ארגן הגנה עצמית, שהצליחה למנוע מעשי שוד ורצח ואף לקחה בשבי כנופיה של אנשים מזוינים. שלטונם הקצר של נציגי פטלורה במקום הצטיין באווירה אנטישמית. יהודים הולקו בפומבי. השקט בא עם התבססות השלטון הפולני, במחצית השנייה של שנת 1920.

גם בימי מלחמה נמשכה הדאגה לחינוך. בשנת 1915 עסק בהוראת השפה העברית בהורוכוב מורה, שערך מן הצבא הרוסי הנסוג - משה חשצ'וואצקי. לימים היה האיש למשורר בשפת יידיש. בשנת 1916 השיגה קבוצת מורים מן הממשל האוסטרי רישיון לפתוח בית-ספר עברי. ממוסד זה צמח מאוחר יותר, בימי שלטון פולין, בית-ספר עברי "תרבות". בשנת 1917 נוסד בהורוכוב חוג דרמה לחובבים.

בשנת 1919 נוסד סניף של מפלגת צעירי-ציון ואלה פתחו מועדון וסייעו לקיומו של בית-הספר העברי בעיירה. באותו זמן ניסו מומחים לעיבוד עורות, שהובאו ממקום אחר, לארגן סניף של ה"בונד".

בין שתי המלחמות השלטון הפולני קבע בהורוכוב את בירת הממשל הנפתי (פוביאט). (הדבר תרם לקידום העיירה, שכן הופעלה במקום תחנת חשמל ונסללו כמה כבישים: לתחנת הרכבת הקרובה, ללוצק וללבוב. עד סוף שנות השלושים הוכפל מספר תושבי הורוכוב, אך מספר היהודים גדל רק ברבע בערך.

כל הקידום הכלכלי הזה נגע ביהודים רק בעקיפין. התעשייה המשיכה להיות זעירה ולהתבסס על גידולים חקלאיים. חלק מן המפעלים - טחנת קמח אחת מתוך שלוש שהיו בעיירה, 6 מפעלים להפקת שמן, 5 טחנות גריסים, מנסרה ומלבנה - השתייכו ליהודים. הענף המסחרי העיקרי היה קניית תבואות, בהמות ועופות בכל האזור, ויצואם למרכז פולין ולגלילות פולסיה ונובוגרודק. כאן תפסו היהודים חלק נכבד - בערך 300 מתוך 410 החברות והיחידים שעסקו בכך היו בידיהם. בענף המלאכה היו בידי היהודים 180 מתוך 450 בתי המלאכה, אך היהודים היו רוב מכריע בענפי החייטות - 24 מתוך 32, כובענות - 12, תפרות ורצענות - 23, נגרות בנייה - 10. שלושת המקצועות האחרונים היו לחלוטין בידי יהודים.

הפעילות הכלכלית של היהודים נסתייעה בכמה מוסדות כספיים. הראשון היה קופת גמ"ח, שנוסדה עם הון יסוד של 12,000 זהובים, שמחציתו נאספה בעיירה ומחציתו נתקבלה מן הג'וינט. ההלוואות מקופה זו היו קטנות, ללא ריבית ונפרעו בתשלומים דו-שבועיים. המוסד השני היה הבנק העממי-הקואופרטיבי, שנוסד בשנת 1927 מטעם איגוד הסוחרים. הוא היה מסונף למרכז הבנקים הקואופרטיביים בווארשה. בשיא פעילותו הגיע הונו ל-150,000 זהובים. בשל קשיים נסגר הבנק בסוף שנת 1936.

במועצה העירייה היו מיוצגים יהודים מזרמים פוליטיים שונים. אחד מסגני ראש העיר היה יעקב חומש, עסקן ציוני רב-פעלים, שהיה יושב-ראש ההסתדרות הציונית בהורוכוב, יושב-ראש ועד "תרבות" במקום, מייסד הבנק העממי ועוד.

עם פטירתו של הרב אפרים אירבך בפסח תרפ"ה (1925), מינו פרנסי הקהילה לרב את חתנו, ר' שמואל ריישר. חסידי אוליקה התמרדו ומינו לרב את חתנו השני של הרב אירבך, ר' יהושע רבינוביץ. הדבר גרם מריבות וסכסוכים. שני הרבנים נספו בשואה. מלבד בית-הכנסת ובית-המדרש הגדולים היו בהורוכוב בתי-תפילה של כמה סיעות של חסידים. החשובות שבסיעות אלה היו אוליקה וטריסק. מלבד אלה היו בהורוכוב גם חסידי סדיגורה וסטולין-קרלין. בשנת 1920 נמצא בהורוכוב פנקס חברה-קדישא, שהרישום הראשון בו היה מראשית המאה ה-19. על-פי דברי הפתיחה של הרבי מטריסק שנכתבו בשער הפנקס בא זה במקום הטופס שנגנב.

בית-הספר העברי, שחודש בראשית השלטון הפולני, נסגר בשנת 1924 ונפתח שוב, לאחר מאמצים מרובים, בשנת הלימודים 1927/26; אז למדו בו 50 תלמידים. מספרם הלך וגדל בהתמדה, ובשנת 1936 היו בו 435 תלמידים. בשנת 1926 התקיים ליד בית-הספר, במשך זמן-מה, גן-ילדים עברי. מחצית תקציבו של בית-הספר באה משכר לימוד מודרג, ומחציתו השנייה - בחלקה מתמיכות של העירייה וועד הקהילה והשאר מגיוס כספים בדרכים שונות, כגון נשפים, הצגות תיאטרון ועוד. בית-הספר העברי התקיים עד ספטמבר 1939.

במחצית השנייה של שנות העשרים נעשו ניסיונות לקדם את החינוך והתרבות בלשון יידיש. בשנת 1927 הקימו יוצאי הורוכוב בארצות-הברית ועד לייסוד בית-ספר בשפת יידיש. בשנת 1929 הוקם בהורוכוב סניף של "צישא", אך זה הצליח לייסד בעיירה רק ספרייה וקבוצת ספורט.

חוג הדרמה לחובבים שליד ועד תרבות המקומי המשיך בפעילותו בתקופה שבין שתי מלחמות העולם ונוסף עליו עוד חוג, שהוקם מטעם "צישא" ולידו תזמורת מנדולינות. שני החוגים האלה ושתי הספריות היו מוקדים לפעילות תרבותית בצורת הרצאות ודיונים. בשנות השלושים המאוחרות התגברה האנטישמיות בהורוכוב.

בשנת 1936 היו מקרים רבים של השתוללות בריונים; הם שברו שמשות בבתי יהודים, הרסו מאפיייה יהודית והיכו עובדי-אורח יהודיים.

עם התבססות השלטון הפולני התארגן בהורוכוב סניף של "החלוץ" ובשנת 1921 עלו ששת החלוצים

הראשונים לארץ-ישראל. רשמית נוסד הסניף בשנת 1925 ולידו הוקם קן של "החלוץ הצעיר". במקביל הוקמו גם סניפים של המפלגות הציוניות: ציונים כלליים על סיעותיהם "על המשמר" ו"עת לבנות", התאחדות, המזרחי, צ"ס, ואחר-כך פועלי-ציון והרוויזיוניסטים. מן המפלגות הלא-ציוניות נוסדו בהורכוב באותן שנים סניפים של אגודת-ישראל וה"בונד". מבין תנועות הנוער נוסדו, נוסף לקן של "החלוץ הצעיר", קנים של "השומר הצעיר", בית"ר, צעירי אגודת-ישראל ועוד. חברי בית"ר קיבלו מן השלטונות הפולניים רשות לעבור אימון צבאי בנשק, ובשנת 1937 הצטרפו לאצ"ל במחתרת. בשנת 1935 התקיימו בהורכוב שני קיבוצי הכשרה, האחד של "החלוץ" ובו 60-70 חברים והשני של בית"ר.

בשנות העשרים קיימה המפלגה הקומוניסטית פעילות מחתרית במסווה של האיגודים המקצועיים של פועלי המחט והעור. יחד עם ה"בונד" הצליחו לקבל בבחירות למועצת העירייה, שהתקיימו בשנת 1928, 20% מן הקולות היהודיים. השלטון ביטל בחירות אלה, אך גם בבחירות החוזרות הם זכו באותו הישג. בשנות השלושים, כתוצאה ממאסרים ורדיפות, וכן עקב פיזור המפלגה הקומוניסטית הפולנית בידי הקומינטרן, פסקה כמעט לחלוטין הפעילות הקומוניסטית בהורכוב. תוצאות הבחירות לקונגרסים הציוניים השונים היו כדלהלן:

לקונגרס הציוני הי"ג, (1923) הצביעו 214 איש. רשימה מס' 1 (הציונים הכלליים "על המשמר") קיבלה 64 קולות; רשימה מס' 2 הציונים הכלליים "עת לבנות" - 150.

לקונגרס הציוני הט"ז (1929) הצביעו 260 איש. הציונים הכלליים (בשתי סיעותיהם) קיבלו 63 קולות; המזרחי - 11; רוויזיוניסטים - 115; התאחדות השומר הצעיר - 29; פועלי-ציון - 32.

לקונגרס הי"ח (1933) הצביעו 737 איש. הציונים הכלליים קיבלו 60 קולות; המזרחי - 35; רוויזיוניסטים - 2; רשימת ארץ-ישראל העובדת - 295; התאחדות - 3.

לקונגרס הכ (1937) 'הצביעו 145 איש. הציונים הכלליים קיבלו 32 קולות; רשימת ארץ-ישראל העובדת - 113.

לקונגרס הכ"א (1939) הצביעו 393 איש. הציונים הכלליים קיבלו 88 קולות; המזרחי - 49; רשימת ארץ-ישראל העובדת - 255; פועלי ציון-שמאל - 1.

במלחמה"ע II -

ב- 25 ביוני 1941 נערך בסביבת הורכוב קרב שנמשך יממה בין הצבא הרוסי ובין הצבא הגרמני. עקב ההפגזות נשרפו כמה מבתי העיריה. חוליה של איינזאצקומנדו 4, שנכנסה עם החלוץ של הצבא הגרמני, אסרה 40 אוקראינים, האשימה אותם בקומוניזם והוציאה אותם להורג. במקום הוקמו שלטון ומיליציה אוקראיניים ואלה התעללו ביהודים, אסרו אנשים ושחררו אותם תמורת שוחד, סחטו ושדדו ואף רצחו שניים בתואנה, שהם העלילו על האוקראינים שנהרגו. הממשל הצבאי הגרמני הטיל על היהודים חובה לשאת את אות ההיכר היהודי, אילץ אותם לצאת לעבודות כפייה ומינה יודנראט. תוך 48 שעות היה על יהודי הורכוב לשלם כופר בגובה של 100 רובל למבוגר ו- 50 רובל לילד.

ב- 12 באוגוסט 1941 שוב הגיעה להורכוב יחידה של איינזאצקומנדו 4 ובעזרת אוקראינים מקומיים אספה 300 יהודים, הובילה אותם לגן העירוני ושם רצחה את כולם.

בראשית אוקטובר 1941 הוכרז על הקמת גטו ויהודי הורכוב נאלצו לעבור אליו תוך יום אחד, לפני שנכנס לתוקפו העוצר. **אחר-כך הובאו לגטו בערך 2,000 יהודים מדרושקופול**, לוקאץ, סוויניווי וסינקיביצ'ובקה. בגטו הצטופפו בערך 5,000 נפשות והוא חולק לשני חלקים: באחד היו בעלי-המקצוע הנדרשים (ה"מועילים") עם בני משפחותיהם, ובשני היו האחרים (ה"בלתי מועילים"). העובדים קיבלו 300 גרם לחם ליום, והלא-עובדים - 150 גרם. בתקופת קיומו של הגטו נרצחו יהודים יחידים עבור "חטאים" שונים. ביולי 1942, כשהחלו להגיע ידיעות על חיסול יהודים ביישובים שונים, התכנסו קבוצות של צעירים ותכננו להעלות את הגטו באש, כדי לאפשר בריחת המונים. המבוגרים ואנשי יודנראט מנעו התארגנות זאת בכוח; הם טענו, שהדבר יביא להשמדת יהודי הורכוב ושמוטב להכין מחבואים ליום החיסול.

בכ"ב באלול תשכ"ב (8 בספטמבר 1942) רוכזו יהודי הורכוב, הובלו לבורות ליד הכפר צ'וייב ונרצחו. בודדים הצליחו לברוח ולהסתתר במחבואים אצל פולנים ו"שטונדיסטים" אוקראיניים וכך ניצלו. ב- 3 באפריל 1944 שוחררה הורכוב בידי הצבא האדום.

עיירה בפולין

נפה: הורוכוב

אזור: ווהלין ופוליסיה

ק"מ ממערב דרום לדובנא, על הנהר סטיר 30

אוכלוסיה:

- בשנת 1941: כ- 7,500
- כ- 2,625: 1941 יהודים בשנת
- יהודים לאחר השואה: מעטים

תולדות הקהילה :

כללי

עיירה בנפת הורוכוב.

סגור

בעת מלחמה"ע ה I -

ברסטצ'קה שוכנת על הנהר סטיר, בערך 30 ק"מ ממערב-דרום לדובנא. ראשיתה של ברסטצ'קה כפרבר למבצר פרמיל (כיום כיפור). בשנת 1547 העניק זיגמונט אוגוסט, בתוקף היותו הנסיך הגדול של ליטא, לבעל המקום, הנסיך סמן פרונסקי, זכות להקים עיר, שכללה גביית מסים, בניית פונדקים למכירת מי-דבש. י"ש, יין וכדומה וכן לקיים ירידים שנתיים ושבועיים. בשנת 1559 הוענקה לברסטצ'קה זכות מגדבורגית. ברסטצ'קה התפתחה מהר; בשנת 1570 גבה בעל המקום מס מ- 200 בתים. ובשנת 1577 שילמו מס 17 בעלי מלאכה. החל מאמצע המאה ה- 17 עברה ברסטצ'קה לבעלות האציל לשצ'ינסקי וכעבור מאה שנה לאציל יאן זמויסקי, ובמאה ה- 19 - לגראף פלטר. בשנת 1651 נערך בקרבת ברסטצ'קה קרב גדול בין צבא חמליניצקי והטטרים ובין הצבא הפולני. בקרב זה הוכו הקוזאקים ובני-בריתם שוק על ירך, נאלצו לסגת ולחתום על הסכם שלום.

הידיעה הראשונה על יהודים בברסטצ'קה היא משנת 1569, אך יש לשער שהתיישבותם החלה לאחר שהיתה ברסטצ'קה לעיר (אחרי 1547). עד גזירות ת"ח ות"ט הגיע מספר היהודים בברסטצ'קה ליותר מ- 1,000 נפש; באירועים אלה נהרגו בערך מאתיים משפחות ונשארו 12 בלבד. כעבור זמן לא רב התאושש היישוב היהודי בברסטצ'קה. בהתוועדות של גליל ווהלין, שנערכה בהורוכוב בשנת 1700, הוטל על ברסטצ'קה לשלם מס גולגולת בסך 1,050 זהובים, סכום נכבד בהשוואה לזה שהוטל על קהילות אחרות, דבר המעיד על כך שבברסטצ'קה היה יישוב יהודי גדול. בשנים 1720 ו- 1739 נתקיימו בברסטצ'קה התכנסויות של ועד גליל ווהלין. באותה עת בערך כיהן כאב בית דין במקום ר' שאול בן יעקב, נכדו של אפרים-פישל מלודמיר, שעמד במשך שנים רבות בראש ועד גליל ווהלין ואף היה נאמן של ועד ד' ארצות. בשנות החמישים והשישים של המאה ה- 18 כיהן ברבנות בברסטצ'קה ר' אליעזר ליפמן, ובראשית המאה ה- 19 - ר' חיים מרדכי מרגליות. שעבר אחר כך לדובנא ושם פרסם את פנקס הקהל "דובנא רבתי".

עם חלוקת פולין בסוף המאה ה- 18 נמצאה ברסטצ'קה סמוך לגבול הקיסרות האוסטרית (גאליציה). קשרי המסחר (וההברחות) בין הקיסרויות האוסטרית והרוסית סייעו להתפתחות הכלכלית של ברסטצ'קה ומספר היהודים בה גדל. במקום שהו צעירים-מהפכנים, שנרדפו בידי השלטון הרוסי, ונעזרו ביהודים מקומיים במעבר לתחום גאליציה. משנסללה מסילת-הברזל ללבוב היא עברה במרחק של 20 ק"מ מברסטצ'קה ולא תרמה לפיתוח הכלכלה במקום.

בקיץ 1903, בעקבות הפוגרום בקיישוב, נוצרה אווירת פוגרום גם בברסטצ'קה. פשטו שמועות שהאיכרים הרבים שיבואו ליריד יעשו פרעות ביהודים. ראשי הציבור היהודי פנו למושל הרוסי, יהודים סגרו את חנויותיהם לכמה ימים ורבים עזבו את ברסטצ'קה ועברו בעיקר ליישובי גאליציה. אך העניין עבר ללא מעשים חריגים. מלבד הפחד שנפל על היהודים. והחיים חזרו למסלולם התקין. המוצרים העיקריים שנסחרו בירידים היו אדרות-פרווה ומגפי עור, שיוצרו בכמויות גדולות בכפרים ובידי הנוצרים בערים. אלה נרכשו בעיקר בידי סוחרים יהודיים, שייצאו אותם לאזורים אחרים, ואף לגאליציה. בברסטצ'קה היו כמה בתי-כנסת, הגדול שבהם, שנבנה באמצע המאה ה- 19 כנראה בעזרתו של האציל בעל

המקום, היה בית-מדרש. מלבדו היו בברסטצ'קה עוד שני בתי-כנסת קטנים. של חסידי אוליקה ושל טריסק. שתי סיעות אלה היו במצב מתמיד של מחלוקת. שנתלווה לה גוון סוציאלי. חסידי אוליקה באו מחוגי בעלי-המלאכה והעניים, ואילו חסידי טריסק השתייכו לשכבה האמידה יותר. באמצע המאה ה-19 כיהן כרב בברסטצ'קה יוסף חיים קליבאנר, שנאלץ לעבור בשנת 1881 לדובנא בשל סכסוך עם חסידי טריסק. במקומו בא בנו ר' משה-לייב קליבאנר. שכיח בברסטצ'קה עד עלייתו לארץ-ישראל בשנת 1937. במקביל כיהן כרבם של חסידי אוליקה הרב נחמן זוואגילר. הרב משה-לייב קליבאנר היה פעיל בתנועה הציונית בברסטצ'קה מראשיתה. בנו יוסף היה מראשוני העולים מברסטצ'קה לארץ-ישראל.

ראשית התנועה הציונית בברסטצ'קה בתחילת המאה ה-20. שליחים שהגיעו לכאן מצאו במקום צעירים משכילים ונלהבים ובשנת 1906 יסדו את "ציונה". אחד המייסדים, יצחק מרגליות, השתתף לפני כן בכינוס הציוני החשאי שנערך בברדיצ'ב בשנת 1901. הפעילים עסקו באיסוף תרומות ליישוב הארץ, במכירת מניות הבנק הקולוניאלי אחר (כך בנק אנגלו-פלשתנה וכעת בנק ימאל), יסדו ספרייה ו"אגודת שפת עבר" לעידוד הלימוד והדיבור של השפה העברית. באותו זמן בערך נוסד חוג של "בנות ציון", שממנו באו אחר-כך העולות הראשונות מבנות ברסטצ'קה לארץ-ישראל. בתקופת העלייה השנייה הקימו שלוש האגודות הציוניות של ברסטצ'קה. בורמל ולובאצ'ובקה ארגון לטיפול בעלייה בשם "עולי בב"ל", ואכן עלו אז כמה צעירים וצעירות גם מברסטצ'קה. באותה עת הוקם במקום סניף של "הבונד", אך זה לא האריך ימים ונסגר.

בהשפעת הפעילים הציוניים נפתח בברסטצ'קה "חדר מתוקן" ובו למדו עברית ורוסית וכן מלאכה, למטרות "פרודוקטיביזציה של היהודים". מוסד זה שימש משקל נגד לבית-ספר הרוסי לנערים יהודיים, שנפתח בחסות המדינה. המורה הראשון לעברית היה אברהם יהודה פולאק, וסייע בידו יוסף קליבאנר, בנו-בכורו של הרב דמא. בגלל קשיי תקציב לא התפתח החדר, ומספר תלמידיו ערב מלחמת העולם הראשונה היה 30 בלבד. בימי מלחמת העולם הראשונה שלטו האוסטרים בברסטצ'קה במשך 13 חודשים. הם עשו לשיפור המראה החיצוני ואיכות החיים בעיירה, סללו כבישים, נטעו עצים ודאגו להספקה סדירה של מזון. כל בית חויב להעמיד לרשות השלטונות עובד-כפייה לביצוע העבודות הציבוריות. האוסטרים העדיפו את הקשר עם היהודים משום שהיתה ביניהם שפה משותפת וכשנסוגו עזבו אתם הצעירים היהודיים חייבי הגיוס. השלטון הרוסי שחזר איים להתנקם ביהודים, אך הכומר הפרבוסלבי המקומי התערב, והרוחות נרגעו.

לאחר מהפכת פברואר 1917 היתה ברסטצ'קה שרויה במשך 7-8 חודשים ללא שלטון. צעירים יהודיים ארגנו הגנה עצמית; בהתחלה היו המגינים מצוידים בנשק קר, אחר-כך נרכש גם נשק חם. האימון בנשק נעשה בהדרכת חיילים יהודיים ששירתו בצבא הרוסי. ההגנה היהודית פעלה יחד עם ההגנה של העירוניים הנוצריים ושתייהן מנעו מקרים רבים של פוגרום, שוד וביזה, שעמדו להתרחש בזמן חילופי השלטון התכופים, או בשל פשיטות של כנופיות מקומיות. כמה יהודים נפצעו ויהודייה אחת נהרגה מיריות חיילי הצבא הפולני. מנהיג הקהילה הבלתי רשמי, ברוך פורר, נעצר בידי הצבא הפולני כבן ערובה. הוא עונה קשות, עד ששוחרר בהתערבותו של יצחק גרינבוים.

הפעילות הציונית, שנפסקה עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, חודשה לאחר פברואר 1917. קבוצת צעירים הקימה את "האגודה הלאומית של הוועד הציוני" וזו פתחה מועדון, ייסדה ספרייה בשם "תרבות" וארגנה אירועים ציוניים. בסוכות 1918 נפתח בית-ספר עברי, בתמיכתה הכספית של האגודה, שגייסה כספים למענו בדרך של עריכת הצגות חובבים, איסוף תרומות וגביית שכר-לימוד. בית-הספר שמר על עצמאותו עד שהצטרף לרשת "תרבות" בראשית שנות העשרים. הוא פעל עד ספטמבר 1939.

בין שתי המלחמות

בתקופה זו לא היה מצבה הכלכלי של ברסטצ'קה טוב. ריחוקה ממסילת הברזל וחוסר כביש סלול לתחנת הרכבת הקרובה פגעו בהתפתחותה ומנעו את קידומה. אמנם לברסטצ'קה היה מעמד עירוני והיו בה כמה מוסדות עירוניים, אך היא היתה כפופה למרכז הנפתי בהורוכוב. התעשייה היתה זעירה וכללה מפעלים קטנים: כמה טחנות-קמח, 3 בתי-בד להפקת שמן, 3 מפעלים קטנים להפקת זפת, מנסרה אחת וכמה בתי-מלאכה לעיבוד עורות. התוצרת של המפעלים האלה יועדה לתצרוכת מקומית.

הייצוא התרכז בתוצרת חקלאית: תבואות, פשתן, דבש, פטריות ומוצרי חלב והוא נשלח לפולין המרכזית והמערבית. בייצוא זה עסקו 20 חברות יהודיות. בערך 75% מן המסחר היה בידי היהודים: 177 מתוך 234 החנויות שהיו בברסטצ'קה בשנת 1937 היו בבעלות יהודית. המסחר הזעיר היה תלוי במידה רבה בירידים, שנערכו פעמיים בחודש; אז היו מגיעות לעיירה בערך 500 עגלות של איכרים.

גם במלאכה שלטו היהודים, פרט לענף הסנדלרות, שייצר גם לייצוא ושבו היו רק 6 יהודים מתוך 164 סנדלרים. בענפי הכובענות, התפרות והספרות היו כל המועסקים יהודים. בחייטות ובפרוונות הם היו רוב מוחלט; 28 מתוך 30 החייטים ו-18 מתוך 19 הפרוונים בברסטצ'קה היו יהודים.

כדי להתגונן מפני גזירות השלטון הפולני הוקמו בשנות העשרים אגודות של סוחרים וצעירים ושל בעלי-

מלאכה. הפעילות הכלכלית נסתייעה בקופת גמ"ח שנוסדה בשנת 1926, ובבנק יהודי עממי, שנוסד בשנת 1930. המוסד השני נסגר כעבור כמה שנים. יהודים ניסו גם להיעזר באשראי שנתנה קופת החיסכון העירונית.

יהודי ברסטצ'קה היו מיוצגים במועצת העירייה ונבחרים אלה היו מאוגדים בחוג יהודי, שהופיע ונלחם בצורה מלוכדת למען האינטרסים של יהודי המקום. במשך תקופה ארוכה כיהן ברוך פורר, שנזכר לעיל, כסגן ראש העיר.

בשנת 1928, בבחירות הראשונות להנהלות הקהילות, נכללו בוועד הקהילה גם יהודי **דרושקופול** הסמוכה. שתי רשימות של יהודי ברסטצ'קה, של בעלי מלאכה ושל בעלי בתים, זכו ב- 5 נציגים, ואילו שתי הרשימות **מדרושקופול - חסידי טריסק ובעלי מלאכה - זכו ל- 4 נציגים**. בברסטצ'קה היו 6 בתי-כנסת, 3 מהם של חסידי אוליקה, אוסטראה וטריסק. לאחר שרב הקהילה, ר' משה-לייב קליבאנר, עלה לארץ-ישראל בשנת 1937 מונה לתפקיד הרב אהרון זברסקי; הוא נספה עם משפחתו בשואה.

בית-הספר העברי שנוסד בשנת 1918 נאבק בשנותיו הראשונות עם קשיי מימון. בין מוריו היה, עד עלייתו לארץ-ישראל, המשורר יצחק למדן (מחבר הפואמה "מסדה"). מראשית שנות העשרים, במשך כמה שנים קיבל בית-הספר סיוע מן הג'וינט ובשנת 1923 זכה לבניין משלו. ליד בית-הספר פעלו בית-עם וספרייה, ושניהם שימשו מרכז לפעילות תרבותית לאומית ועברית. בוגרי המוסד פתחו מכינה ובה הכינו בהתנדבות בני-עניים ללמוד בבית-הספר. הם אף ציידו את הלומדים ללא תשלום במכשירי כתיבה ובספרי לימוד. קבוצת צעירים שביקשה לקדם את תרבות היידיש הקימה "חוג ספרותי יידי", שעסק בהפצת הספר והעיתון ביידיש בברסטצ'קה.

בין תנועות הנוער הצטיינו "החלוץ", "החלוץ הצעיר" ו"השומר הצעיר". סניף "החלוץ" התפתח מקבוצת צעירים בשם "אגודה יהודית לאומית", שהיתה פעילה בשנים 1919 - 1920. בשנת 1923 הצטרפו כמה צעירים מברסטצ'קה לקבוצת "ברית-אל" בברודי ויצאו להכשרה בגאליציה. חלוצים אחרים מברסטצ'קה היו בין מייסדי קיבוץ קלוסובה. בסוף שנות העשרים היה בקרבת ברסטצ'קה קיבוץ הכשרה בשם "יוסף". בשנת 1924 יסדו בוגרי בית-הספר "תרבות" קן של "החלוץ הצעיר" וזה ריכז את מירב הנוער בעיירה. הקן פעל עד ספטמבר 1939. בשנת 1921 נוסד קן "השומר הצעיר" בצורתו הצופית, ובסוף שנות העשרים היו בו 200 חניכים בערך. קן "ביתר" היה קטן ממנו במספר חבריו. בשנות השלושים התקיימה בברסטצ'קה במשך זמן קצר הכשרה של תנועה זו.

בין המפלגות היו הפעילות ביותר אלה הציוניות-סוציאליסטיות - "התאחדות יו"פועלי ציון". בראשית שנות העשרים פעל בברסטצ'קה חוג סוציאליסטי של אוהדי "הבונד", שהתרכז בפעילות תרבותית ביידיש. בשנות השלושים חדרו קומוניסטים יהודיים לאגודות המקצועיות וניסו להיאבק בציונים-הסוציאליסטים. תוצאות ההצבעות לקונגרסים הציוניים השונים היו כדלהלן:

לקונגרס הציוני ה"ז" (1929) הצביעו 187 איש. הציונים הכלליים קיבלו 70 קולות; התאחדות השומר הצעיר - 78; פועלי-ציון - 39.

לקונגרס ה"ח" (1933) הצביעו 619 איש. הציונים הכלליים קיבלו 42 קולות; המזרחי - 12; ברית רוויזיוניסטית - 162; רשימת ארץ-ישראל העובדת - 355; התאחדות - 48.

לקונגרס הכ" (1937) הצביעו 357 איש. הציונים הכלליים קיבלו 42 קולות; המזרחי - 11; רשימת ארץ-ישראל העובדת - 291.

לקונגרס הכ"א (1939) הצביעו 243 איש. הציונים הכלליים קיבלו 30 קולות; המזרחי - 10; רשימת ארץ-ישראל העובדת - 188.

במלחמה"ע ה II -

עם פרוץ המלחמה, ב- 22 ביוני, התפנו רק מעט יהודים, שעבדו במשרדים סווייטיים. הגיוס החפוז שנערך נכשל והמגויסים חזרו לבתיהם. בצהרי ה- 23 ביוני 1941 נכנסו הגרמנים לברסטצ'קה. ב- 8 באוגוסט 1941 נאספו 300 גברים יהודיים, הובלו לאיזור הארמון, וכולם, פרט לשלושה שברחו, נרצחו. נתמנה יודנראט שהורכב מעסקני ציבור לשעבר, הוטלה חובת עבודת כפייה ועל היהודים הוטל לשלם כופר בסכום של כמה מאות אלפי רובלים. בסוכות תש"ב (5-14 באוקטובר 1941) הוקם הגטו. הוא הוקף בגדר קרשים ומעליו נמתח תיל דוקרני. גובה הגדר כולה היה שניים וחצי מטר. לבעלי מקצוע נדרשים הותר לגור מחוץ לגטו. בשלב מאוחר הובאו לגטו יהודי הכפרים שבסביבה והצפיפות היתה גדולה - 10-15 נפשות בדירה. התזונה היתה דלה - 100-140 גרם לחם ליום לנפש. היהודים הועסקו בכריתת-עצים, בעבודות חקלאיות ובמתן שירותים שונים. בימים כ"ה-כ"ז באלול תש"ב (7-9 בספטמבר 1942) נערך חיסול יהודי ברסטצ'קה.

יחידים הצליחו לברוח ומצאו מקלט אצל נוצרים או ביערות. רק מעטים נשארו בחיים עד השחרור - באמצע
אפריל 1944.